

Samoubojstvo i čovjek tradicije: volja za moć i pravo nad životom; The suicide and the man of tradition: will of power and the right to life

Biti jednaki pred smrću znači ne biti prisiljeni živjeti ako se to ne žli.

Misaoni okvir problema

Ovo filozofsko razmatranje problematike samoumorstva ili suicida zasniva se na promišljanje Nitzscheove ideje nekonvencionalnog, svjesnog pojedinca, ovdje uzetu kao osnovu tumačenja Senekinog razmišljanja o pravom čovjeku u doba sveopćeg nihilizma, tj. kraja svih vrijednosti. Radi se dakle o razdoblju funkcionalnog nihilizma, i to u vidu post-modernizma, globalizacije i parcijalizacije stvarnosti. Radi se o velikom i neizbježnom preobražaju svih ljudskih vrijednosti. Naime danas čovjekom upravlja znanstveno-tehnološki Aparat i to u svim segmentima njegovog života, budući da taj Aparat predstavlja zaseban svijet unutar kojega je inhibiran svaki vid slobodnog djelovanja, osim „znanstveno“ propisanog, uvjetujućih pravila koje čovjek mora slijediti da bi nešto značio u svijetu, (pa čak i kao obmana). Riječ o preokretu uslijed kojega su sredstva postala ciljem, što nedvojbeno je dovelo i do antropološke promjene u vidu znanstveno-tehnološki poslušnog i pasivnog pojedinca. Nasuprot takvom tipu pojedinca Nietzsche, govori o čovjeku koji stvarnost gleda drugim očima. Za takvog tipa čovjeka, naime, svijet nije nešto samo po sebi dano, stoga sebe ne promatra kao jedno beznadno biće bačeno u svijet. Za Nietzsche bivstvovanje u svijetu ovisi o načinu gledanja i prihvaćanja smisla života. Radi se ovdje o aktivnom nihilizmu (tj. o jahanju tigra¹ o hvatanju bika za rogove²). Za pasivnog kao i za aktivnog

¹ Radi se o vremenu kada je najbolje biti aktivni promatrač događaja i to na leđima samih zbivanja, tjerajući ih do ostvarenja. Dakle samosvjesno jahajući neizbježnost događaja. Jahanjem tigra mi omogućavamo sudbini da se ostvaruje

pojedinka egzistencijalni okvir ostaje isti ali unutrašnje promišljanje ovih dvaju tipologija ljudi je i te kako oprečno.

Povezat ću se ovdje na moje egzistencijalno stihotvorstvo, točnije na Nietzschevu misao o božjoj smrti (smrt boga), pod-naslovljeno idejo-patologija negacije, sav prožet i ispunjen idejom-pathosa samoubojstva, i to ne u vidu očajničkog i beznadnog kraja već kao krajnje mogući ekstremni izbor ili čin života. Prihvatajući nemogućnost, barem do sada, da rođenjem ljudsko biće samovoljno i slobodno izabere život, ta je mogućnost dana odrasloj osobi da preuzme odgovornost, i to pred samim sobom i svijetom u kojem djeluje, o izaberu da živi ili da ne živi – gdje smrt kao uostalom i rođenje nedvojbeno predstavlja jedan prirodni događaj ili ako želite sporedan čin – bez da zbog toga bude podložan raznoraznim društvenim cenzurama i kojekakvim zabranama kao i bez ikakvih institucionalnih osuda ili proganjanja – jer, svima je očito da se radi o samo čistoj anticipaciji jednog neminovnog i sigurnog događaja koji nam stalno visi nad glavom.

Poziv da se razmišlja s one strane dobra i zla u vidu kojekakvih konfesionalnih predrasuda i stereotipa kao i moralističkog histerizma, obrača se također onom kompaktnom, zbijenom, čvrstom kulturnom konformizmu našeg konformističkog gradića, našoj buržoaskoj duši upitajući se koji su to ozbiljni etičko-pravni motivi, koji se na razložni način mogu suprotstaviti pravu vlastitog izbora ne-življenja, osim apstraktnoga legalnoga imperativa, koji svoju osnovu nalazi u institucionaliziranom robovlasničkom pravu nad nama, koji traži da se do kraja pasivno podnosi nepodnošljivu uvredu jedne nezahvalne egzistencije? Radi se naime o ljudskom pravu, koji nije manje vrjedniji i važniji od drugih osvojenih prava: besmisleno je osporiti **de facto** činjenicu ljudskog samoumorstva.

preuzimajući vlast nad njom, pažljivo čekajući čas kada će se u svom pobjesnelom jurišu tigar konačno umoriti. A taj čas je neizbježan.

² Tj. postupiti odlučno, energično, brzo 2. ne ustuknuti pred poteškoćom ili pred opasnošću.

Do tog stanja stvari se došlo jer suvremena znanost, preko svojih složenih sustava kontrolira gibanjem stvari uz djelotvorniju manipulaciju uređujući stvari prema znanstvenim zakonitostima. U tom znanstveno-tehnološkom vidokrugu stvarnosti bit čovjeka, kao uostalom i svih bića, nalazi se u njegovoj određenosti nastajanju, stajanju i nestajanju. Dakle, podložan manipulaciji. Radi se svevladajućem uvjerenju da su bića bačena u svijet u kojem djeluju sile koje žele zagospodarit kako njihovim nastajanjem tako i njihovim nestajanjem. Da bi opstao u suvremenom svijetu čovjek se mora prilagoditi takvom htijenju smisla stvari, a to je da stvari nemaju smisla, i u tom je smislu on podređen znanstveno-tehnološkom Aparatu. Uvjerenje da su bića kao bića ništa omogućava svako manipulacijsko djelovanje kao i dirigitiranu eutanaziju i znanstveno prihvatljivo samoumorstvo određene kategorije ljudi, iako ga tradicionalno oblikovana svijesnost i teološko-metafizički moral ne opravdavaju, jer protivan njihovom shvaćanju prirode³.

Etika se danas više no ikada nalazi pred, za nas, sudbonosnim raskršćem: kako se odnositi prema riješenjima koja nudi znanost i putevima njihovih mogućih tehnoloških ostvarenja?⁴

Ostajući unutar, još formalno važeći, **Kantovog** imperativa, koji zahtijeva da se čovjeka promatra kao cilj, a nikako kao sredstvo, zaboravlja se da taj imperativ pripisuje ono što se nasmije. Gdje ostvarenje ne smije biti jednako je nasilju. No ako je nasilje - kao oskvrnuće, prekoračenje ili povreda zakona, bilo u vidu ljudskih, prirodnih ili božanskih propisa - moguće sprovesti, to znači da su pravila

³ Ali što je to priroda? Nešto od vjkada dano ili podložno raznoraznim manipulacijama i tumačenjima? Zar, u doba nulizacije svih vrijednosti, nije dovoljno mjenjati sadašnju interpretaciju stvarnosti, koja ograničava znanstvenu realizaciju novih ciljeva, i izabrati neko novo tumačenje više u skladu sa etikom znanosti.

⁴ U okviru tog promišljanja treba obuhvatiti i bioetiku, koja svojom interdisciplinarnošću želi koordinirati znanstveno-tehničku manipulaciju nad prirodom i koja čovjeka postavlja kao najvišu vrijednost, a ne kao sredstvo što proizlazi iz Kantovog imperativa.

koja to prekoračenje kažnjavaju ustvari dio obrambenog mehanizma pobjedonosne sile koja, prema kršiteljima, uzima sebi pravo da upotrebljava silu radi održavanja opće prihvaćenog socijalnog reda i pravde⁵. Neefikasna i iluzorna pokazuje se, dakle, svaka kritika protiv nasilja kakvog znanost i tehnika vrše nad tradicionalno shvaćenom ljudskom prirodom, tj. Kontovim imperativom, osim ako ju tumačimo kao ne-nasilnom, dapače konstruktivnom. No, primjera radi, što ako taj imperativ okrenemo naglavačke?. Ne pripisujući ga dakle čovjeku u svom apstraktnom i vanjskom poimanju (u liku čovječnosti i čovječanstva) koliko pojedincu, u vidu zajamčenog prava svakog svijesnog pojedinca, da samovoljno odlučuje hoće li se osjećati i djelovati - što u stvari znači i biti – kao svrha ili kao sredstvo. Doći dakle do etičko-pravnog stava da svaki pojedinac ima pravo, mogućnost ali ne i dužnost da sebe promatra, shvaća, uvažava, mjeri kao cilj vlastitih misli i konsekvntno vlastitih djelovanja u jednom „*tete a tete*„ sa samim sobom? Unutar tih granica trebalo bi promatrati i samoumorstvo kao i problem eutanazije.⁶ Kako protumačiti činjenicu da ne postoji nikakva kaza za pokušaj samoubojstva: ni u vidu određivanja zatvorskog pritvora ili plaćanja nekakve novčane kazne, već samo u vidu liječničke njege radi umne neuravnoteženosti (a i to ne svugdje). To znači da suvremena društva nemaju moć da pojedincu oduzmu pravo da se sam usmrti ako to želi. Da li to znači da, prema nepinainim pravilima, svatko ima pravo, tj. slobodan je, da se, po vlastitom htijenju, ubije? No to se pravo uskraćuje, kakve li apsurdnosti, onim pojedincima koji su u fizičkoj nemogućnosti da to sami izvrše. Sva demokratska pravna društva bi, dakle,

⁵ Da ljudsko biće, kao biće, nesmije biti manipulirano, za mnoge bioetičare nije iluzorno načelo. Međutim, ako se prihvati znanstveno razmatranje da nema nikakvih apsolutnih istina koje bi svojim postojanjem ograničavale svako daljnje znanstveno-tehničko oblikovanje stvarnosti, tada postaje iluzorno ljudsku prirodu promatrati kao nesumnjivu istinu. Kada je postalo očito da sadašnjost, kao i budućnost svijeta, prvenstveno zavisi o samoj moći sudjelujućih sila koje obitavaju svijet.

⁶ Ustvari, što se tiče problematike eutanazije ona može biti sintetizirana i u upitu: kako se postaviti i razumski djelovati kad bolesnik, koji se nalazi u krajnjoj fazi bolesti, zatraži da mu se skrate patnje oduzimanjem života, smatrajući da za to ima pravo? Zbog odluke koju treba donijeti, problematika - koja obuhvaća kulturu života i kulturu smrti - ne tiče se samo kategorije liječnika, već društva u cijelini. Kako se, dakle, ponašati kada se od društva zatraži da se nad njim sprovede krajnji čin: smrt? Tj.: što učiniti kada netko, kojemu zbog bola i patnje prouzrokovanih neizlječivom bolešću, nedostaje fizička sposobnost da sam sebi oduzme život, zatraži da to učini netko drugi umjesto njega? Da bi shvatili složenost te problematike pokušat ćemo taj tako formulirani zahtjev spojiti s problematikom samoubojstva i to da bi pokazali ralik u pristupu.

trebala ili dosljedno kazniti svakoga tko pokuša samoubojstvo ili, dosljedno odluci nekažnjavanja takvih slučajeva, dopustiti i izvršavanje onog specifičnog (strogo znanstveno i etički kontroliranog) oblika eutanazijskog postupka koji obuhvaća, liječnički dokazane, beznadne slučajeve.⁷

Ostajući pritom unutar tog okvira upitajmo se dalje što je potrebno učiniti, na primjer, u slučaju onih pacijenata koji, zbog psiho-fizičkog stanja vegetiranja u kojem se nalaze, dakle bez ljudske misaone komponente, i za čiji je kraj liječnički tim ustanovio da će biti neminovan, nemogu nikako iskazati svoje zahtjeve. Što se dakle ima činiti s pojedincima koji se nalaze u stanju nepovratne kome i kojima se ne može pripisati atribut samovoljne smrti. Stanje o kojem bolesnik nije svjestan. U tim iznimnim slučajevima: Koji su to valjani razlozi koji odlučuju da se ubrza ili ne ubrza njegova (već i tako neminovna) smrt? A možemo problem promatrati i ovako: kao prvo, imajmo na umu činjenicu da nitko, poslije neuspjelog pokušaja samoubojstva nije zakonski kažnjen, što znači da suvremena zapadna kultura dopušta svakome da si svojevrijedno oduzme život; kao drugo, prihvatimo mogućnost da, zbog neizlječive bolesti i strašne boli, mnogi u samoubojstvu vide rješenje svih svojih tegoba, pa se zato i odluče na taj čin i, na kraju, imajmo na umu i to da mnogi, koji bi htijeli sebi oduzeti život, a fizički su onemogućeni, to traže od drugih, napose od društva. Ako se, dakle, ima sve to u vidu, neće li se s pravom tvrditi kako su ta društvena uređenja nehumana, amoralna i nepravedna prema jednom dijelu svog pučanstva? Treba li zaključiti da je društvo, koje svakom pojedincu ne zabranjuje da sebi oduzme život, a nalazi raznorazne razloge da taj isti čin onemogući svim onima koji nisu sposobni da sami to slobodno učine, kažnjavajući sve one koji pristaju udovoljiti takvim zahtjevima, moralno deskriminatorno? Dosljedno kao što se postupa s onima koji prežive

⁷ To znači da ne bi trebalo kažnjavati ni one koji pomažu pri izvršenju tog nezahvalnog čina uskraćivanja patnje terminalnih (beznadnih) bolesnika. U tom slučaju nadležne strukture društva trebale bi prihvatiti te nezahvalne zadaće i takvog oblika (društveno prihvaćenog i liječnički opravdanog) nasilja, kao što uostalom biva i u slučaju rata, smrtne kazne, pobačaja, pritvora itd.

samoubojstvo, trebalo bi se postupati i s onim iznimkama koje na sebe preuzimaju moralnu odgovornost za specifične oblike eutanazije izvršavajući zahtjeve krajnih bolesnika. To znači da: ili zakon nije jednak za sve, ili je sam sistem zakona nedosljedan načelu jednakosti i ravnopravnosti svih ljudskih bića kojeg inače suvremena demokratska društva podržavaju i propagiraju. Na primjer zar ne bi bilo humanije prihvatiti (**kao za dobrovoljne davaoce organa**) želju i htijenje svakog svijesnog pojedinca koji samovoljno i slobodno već unaprijed odluči, prema određenim zakonski prihvaćenim normama da slobodno izabire smrt u vidu eutanaziju koja, ako dolazi do toga da pojedinac se nalazi u beznadno stanje, odgovorne i za to određene strukture društva, institucije trebale bi poštivati odluke takvih pojedinaca u slučaju kada i ako do toga dođe?

U nekim iznimnim slučajevima eutanazije svako tumačenje za ili protiv (takvog) ukinuća i dalje ostaje problematično i shvatljivo je samo unutar određenog društvenog okvira koji svoje postupke zasniva na općeprihvaćenom uvjerenju da se tu ipak radi o stanju bespomoćnog vegetiranja za koje bi taj pojedinac-bolesnik, u slučaju trenutačne svjesnosti, zasigurno zatražio vlastiti kraj kako bi oni, a što je ustvari teško znati, za koje se odlučuje, odlučili na isti način kao i oni kad bi, na primjer, pri tom odlučivanju bili donekle svjesni. Zato se danas nalazimo ispred određenih protuslovlja, i to naročito u nekim zapadnim zemljama, jer se bolesnicima koji nemaju nikakvu nadu da će preživjeti a usput i užasno pate uskraćuje krajnji čin milosrđa, iako ga izričito zahtijevaju, taj je čin dostupan onima koji nisu svjesni svog komatoznog stanja beznadnog vegetiranja, s opravdanjem da bi to oni htijeli kad bi se nekako mogli izjasniti. Tj. kad bi se našli u situaciji u kojoj se nalaze oni kojima je, baš zbog stanja svjesnosti, ta mogućnost uskraćena.

O disciplini čovjeka tradicije u doba sveopćeg nihilizma

Heraklit je rekao: "*Čovjek je smrtno božanstvo, božanstvo je besmrtni čovjek.*" (*Besmrtni su smrtni, a smrtni besmrtni, jer je život smrt onih a smrt onih život ovih.*) Tradicionalni zadatak čovjeka je da se uzdiže do božanstva. Iako je krajnji cilj taj, za diferenciranog tipa čovjeka, uspravnog među ruševine, put kojeg treba slijediti u doba Kali-Yuge (doba pada) poprima specifičnije osobine, u stvari kada jedan civilizacijski ciklus se nalazi pri kraju, izravna akcija protiv snaga u pokretu ne bi dovelo do ničega "*struja je prejak, odnijela bi nas*"; tako da načelo kojeg treba slijediti je taj da ne budemo impresionirani prividnim trijumfom dominantnim snagama ovog razdoblja povlačeći se na unutarnoj poziciji, uvijek spremni intervenirati kad "*tigar, koji ne može nasrnuti na onoga tko ga jaše, biti će umoran trčanja.*"

Zato čovjek tradicije koji živi i djeluje u doba propadanja ne skriva u sebi pustinju koja nadolazi jer svojom čini dobro definiranu disciplinu koja pripada tradiciji. Cilj koji smo si postavili je izlaganje te discipline.

Zato ćemo prije svega ovdje razmotrit načelo tradicije prema kojoj učenje je vrednije od osobe koja ga izlaže.

U nastojanju postizanja stanja božanstva filozof ima potrebu za pročišćavanje akcije, koja se može dogoditi samo ako u svakodnevnom životu slijedi određenu revnost. Čovjek, središte moći, imati će veliku slobodu, s djelovanjem kao jedini zakon. Djelovanje mora biti oslobođeno, ispražnjeno svake uvjetovanosti ili prisile, ono mora se ostvariti u sebi, očišćeno od groznice

uma, očišćeno od mržnje i požude. Ono se ne određuje više za ovaj ili onaj predmet, već samo za sebe. Čovjek koji je postigao to stanje odvajanja od stvari kretati će se; predmeti oko njega prestati će biti predmeti želje, postati će predmeti djelovanja.

U Bhagavad-giti čitamo, "*posvećujući tebi svo djelovanje sa staloženim umom u vrhovnom stanju jastva, daleko od ideje o posjedovanju, oslobođen od mentalne groznice, borim se*". Tako će pasti velika bolest, ljudski smisao života. Tek s dolaskom višeg stanja mirnoće moći će se pojaviti tip čistog i pročišćenog djelovanja: djelovanje koji se akciju vrhunsku pobijediti i izgubiti, uspjeh i neuspjeh, sebičnost i nesebičnost.

I još u Bhagavad-Giti: "*stavljajući na istoj razini užitak i bol, dobitak i gubitak, pobjedu i poraz, naoružam se (spremam se) za bitku*." U svakodnevnom životu nužno je slijediti disciplinu koja za cilj ima ostvarenje uzaludnost svakog sentimentalizma i emocionalne komplikacija, koje će biti zamijenjene lucidnim pogledom i ispravnim djelovanjem. Sućut i milosrđe prestati će postojati, na njihovom mjestu intervencija koja rješava. Nužna je brza odlučnost za sve što je u našoj moći činiti, da bi mogli reći da se učinilo ono što je moralo biti učinjeno.

Strah, tjeskoba, nestrpljivost, nada moraju biti uništene: suosjećanje ne uklanja nikakvo zlo drugima, već čini da ono za smeta tvojoj duši u pravednom djelovanju. Mrziti degradira osobu i pomraćuje njegovo djelovanje: tko mrzi udaljava se od stanja budnosti i sprječava kontrolu protivničkog utjecaja.

Tri su stavovi s kojima težimo oslobođenju vizije života i svijeta: Udaljenost (distacco), Tišina, Samoća. Ne bismo se trebali prepoznati u drugima (nepotrebno je poistovjetiti se sa drugim bićima): imperativ je udaljiti se od

njih! Također mora se ostaviti sve ono što čovjek sa svojim osjećajima, svojim mislima, svojim strahovima, svojim nadama projicirao je u prirodi kako bi je prisvojio, učinio dostupnom, da bi se izrazila istim jezikom. Gdje postoji napetost, tenzija, to treba riješiti s nepokretnošću i vrtoglavim sporostima.

Ova tradicionalna disciplina dana nam je preko Pitagorovih "*Zlatnih Stihova*". Oni mogu čak predstaviti i početni obred, na primjer, Galen je znao ih recitirati na početku i na kraju dana. Samo ako ćeš se pridržati tih pravila, zahtjeva ***essai athanatos theos*** (bit ćeš besmrtno božanstvo), ***ambrotos*** (bez potrebe za krvlju i hranu), ***ouk eti thvetos*** (ne više podložan ubijanju).

Prvo pravilo je obožavanje besmrtnih bogova, lokalnih božanstava i heroja:

(Besmrtne bogove najprije, po zakonu kako je propisano,

štuj i prisegu čuvaj, a zatim dične heroje,).

Kao drugo nužno je izvesti ritualne ponude i poštivati roditelje:

(Štuj i roditelje i najbliže srodnike svoje.

A od ostalih biraj za prijatelja najboljeg od svih.).

Disciplina od nas zahtijeva i da obuzdamo želudac, san, seks, požudu:

(Tako ovo eto znaj, a navikni vladati ovim:

trbuhom najprije i snom i žudnjom spolnom i bijesom.).

Da se odstrani niskost i prihvati skromnost:

(Sramotu nikakvu nemoj učiniti nikad ni s drugom

ni sam od svega ti se sebe najviše srami,).

Dakle novi čovjek traži poštenje, nije brzoplet; ne dopušta si učiniti one stvari koje nisu najbolje za njega jer;

(zatim pravdu vrši i djelom svojim i riječju,

nemoj se naviknuti da u bilo čemu nerazborit budeš,).

On misli uvijek prije djelovanja:

(Razmisli prije čina, da ne bi počinio ludost

jadnog je čovjeka svojstvo radit' i zboriti ludo.

Vrši ono što neće ti kasnije teretom biti.

Ništa ne čini što ne znaš, već uči ono što treba,

tako ćeš moći život svoj provesti u najvećoj sreći.).

brine se za zdravlje, za tijelo, ukoliko ne prkose njegovoj svrsi:

(Nit za tjelesno zdravlje ne valja nehajan biti,

ali u piću i jelu i vježbama treba umjeren biti.

Mjerom pak nazivam ono što neće ti zadati muka.).

Osim toga, potrebno je suzdržati se od bilo kakvih radnji koje bude zavist:

(Navikni čistim živjet životom, krotkim i smjernim,

pazeć' da ne radiš ono što nenavist budi u ljudi).

Traži se dakle: plemenitost i mjera u svemu.

I još: *(Nemoj bez potrebe trošiti, za lijepo kao da ne znaš,*

ni tvrdica budi: u svemu je najbolja mjera.

Čini što neće ti škoditi i promisli prije no kreneš.).

Tj.: *"Nemoj biti zao i razmisli (mjeri) prije (svakog) djelovanja".*

I na kraju:

(Nikako ne daj da san na nježne ti spusti se oči

dok posao svaki ne raspraviš onoga dana:)

Prije, dakle nego da san prevlada nad nama zapitajmo se:

("Gdje pogriješih? Što učinih? Što dužan propustih?"

Najprije od prvog poći ti valja, a zatim po redu:

zlo li učini, sebe prekori raduj se, ako li dobro.).

Tj. *"Gdje sam bio? Što sam učinio? Koje obveze nisam ispunio?"⁸.*

Svaki čovjek Tradicije mora usvojiti ove osobine u interesu konačnog cilja!
Mora biti nošen: " duhovnom čistoćom; nezainteresiranost u djelovanju, tj. odricanje od vlastitog interesa (želja za bogatstvo, luksuz, razvrat, arogancija); zamah; vjera, rad, red, disciplina; energija i moralna snaga su **conditiones sine**

⁸ Što bi, dakle, trebao biti i kako bi se trebao ponašati pravi čovjek? Mora biti shvaćen, njegova odluka mora biti jasna i provedena do kraja. Mora biti dobronamjeren i pravedan sa svima. On nikada neće počiniti nepravdu, niti protiv suparnika: djelovat će sredstvima dopuštenim zakonom i moralom, a ne s kukavičlukom i prijevarom. U vremenima opasnosti mora biti hrabar i odlučan, morati će se časno suočiti s opasnostima. Mora biti vješt, tj. mora dovesti do uspjeha svako svoje djelovanje, koristeći najsvrsihodnija sredstva za tu priliku. Treba biti umjeren u svemu. Mora biti čovjek od riječi i imati čast koja će u svima probuditi poštovanje. Novi čovjek pobjednik je u svakoj situaciji, bez obzira koliko je teška, ako padne, ustajati će i pobijediti!

quibus non (UVJETI) pobjede; pravosuđa; Djelovanje a ne prazne riječi! - Djeluj! Nemoj govoriti! Mora se "*prilagoditi svoj život normama vlastite filozofije života, jer izvorna filozofija nije samo sustav logike, povezanost određenih tema, već stil života.*"

U **Ta eis eauton** (Samomu sebi) Marko Aurelije prikazuje stanje savršenog čovjeka, svećenik i ministar bogova: čovjek koji ne može biti dirnut od užitka, neranjiv od nijedne boli, ne dirnut od nikakvog nasilja; on će biti neosjetljiv na sve zlobe, najuzvišeniji atleta u najuzvišenijoj utrci, neranjivi od strasti, potpuno uronjen čistoći pravde, spreman prihvatiti vlastitu sudbinu; ovakav čovjek rijetko i samo kada mora zanimati će se o tuđim stvarima.

No kakvu li odlučnost, rigoroznost će morati slijediti takav tip čovjeka da postane savršen? Prema nekim autorima Tradicije, on će prije svega morati izbjegavati sve što mu odvlači pažnju od svog usavršavanja: ne smije se zanimati za tuđe stvari, osim ako se ne radi o nekoj zajedničkoj koristi; treba izbjegavati sve što je nekorisno i uzaludno, prije svega treba izbjeći praznu znatiželju i zlobu; mora biti spreman istinito odgovoriti na postavljena pitanja, jer će na taj način doći odmah na vidjelo njegova jednostavnost i dobrotu; ne smije ni na koji način brinuti se o užicima, suparništvu, zavistima, sumnjama, i slično Savršen će čovjek nastojati očistiti svoju nutrinu i njegovati vjeru da je njegova sudbina dobra. On mora uzeti u obzir samo mišljenje onih koji žive u skladu s prirodom. Ne smije ni na koji način vjerovati riječima koje dolaze od onih koji ne žive u skladu s prirodom: to su ljudi, tvrde autori, koji ni sami sebi nisu poželjni! Konačno, dobro je imati na umu, da transcendentalni čovjek shvaća Drvo Postanka, ne kao napast, nego kao predmet postignuća koji pretvara smjelog, odvažnog u jednog Bog shvaća Adama, ne kao nekoga koji je

zgriješio čineći svetogrđe, već kao biće u kojemu sreća i snaga nisu bili jednaki njegovoj smjelosti.

Dužnost djelovanja

Društvo u kojemu godinama prevladava konformizam i konzumizam neizbježno oslabljuje čovjeka čineći ga kukavicom i nespremnog za bilo koju moguću opasnu situaciju. Na pošten i iskren način smatramo da nitko nije imun od negativnih utjecaja moderne dekadencije, uključujući i mene koji o tome raspravljam, jer sebično i hedonističko ljudsko biće naše vremena je, bez sumnje, nediscipliniran; osim ako se nužnosti samog život od njega ne zahtijevaju određen režim, tipični "zapadnjak" je dekadentan u svakom smjeru.

Spava do kasne jutarnje sate, često ljenčari i nedostatan je u svojim svakodnevnim dužnostima. Nije ustrajan u niti jednoj fizičkoj disciplini i, u isto vrijeme, hvali se da je umjetnik ili intelektualac. Rasipa – ako ima na raspolaganju - novac, pohlepan je potrazi užitaka nepca i uživa u požudi. Kako je, dakle, u današnje vrijeme, moguće dokazati hrabrost čovjeka? Kroz kakve li dokaze građanin našeg vremena može "prevladati sebe" u herojskom i hrabrom naletu? Pojedinaac koji se boji smrti, koji izbjegava svaku opasnost, koji ništa ne riskira i koji se boji da bude isključen iz konformističkog razmišljanja o normalnih ljudi: kako može takvo biće podignuti se na nivou dostojanstva primjerno prošlim slavnim vremenima?

Vrijednost čovjeka, u stvari, u potpunosti se pokazuje samo u trenutku kada se njegov život suočava sa smrću, s opasnošću. No, u svijetu koji je namjerno postranio duhovnu napetost i čast, smrt je moguće susresti samo - pa čak ni tako lako, s obzirom na napredak znanosti - u bolničkim krevetima, ili još gore, na asfaltu gradski i prigradskih ulica namijenjene prometu automobila i

motora. Kakve li sumorne slike! Kome i čemu treba produljenje biološkog života ako se ona, na kraju, svodi na banalne, dosadne i groteskne jaslice u kojima su svi veliki ideali zastrašujući i skriveni? Čovjek koji se sklanja u buržoaskoj kućnoj mirnoći, između lažnih ideala pacifizma i dobronamjernosti, neminovno se podređuje apatičnosti i svakodnevnoj indiferentnosti, ne tražeći drugo aseptički mir i sigurnost gnijezda. S one strane svake opasnosti ali i svake istine. Ako se, suvremeni čovjek, želi vratiti sebi, svom izvoru, mora se otrgnuti od svakodnevnog ponavljanja istoga i potvrditi svoj identitet. Mora se, također, brinuti za svoje tijelo i zdravlje na prirodni uravnotežen način. Mora ukloniti otrove "kulture", kao ju se podrazumijeva danas u našim školama i na sveučilištima, površno znanje i dosadno vježbanje memorije, sredstvo za glupu taštinu štreberaša lakrdijaša. Naš suvremeni čovjek mora se uzdignuti od lažnog morala ali također uzdržan unutar granica koje diktira poštenje, čast i odgovornost.

Naime, kada se društvo prihvati nemoralna i bezobzirnost ponašanja znači da je ono došlo do kraja svog toka i da se priprema "Veliki rat," Rat u kojem će jedini dobitnici biti oni kojima neće posustati "duha", 'ponosa i karaktera. Kada vlada profiterstvo, karijerizam, materijalizam, sebičnost i neposluh i gubi se svaki smisao vjere, svetosti i duhovnosti pod udarcima revolucije, moguća su samo dva izlaza za "diferenciranog" čovjeka Tradicije: asketska izolacija ili kontemplacija i djelovanje. Između te dvije mogućnosti, djelovanje je najzastrašujuća u očima svijeta, jer, ako dobro pripremljeno i organizirano, može izazvati nezaustavljiv i uznemirujući proces. Međutim, treba istaći da ne sva djelovanja zahtijevaju korištenje oružja i nasilja: postoje djelovanja i djelovanja, prema svrhama koje treba ostvariti i okolnostima vremena.

Treba međutim istaći da u svakom djelovanju može se primijetiti "borba" s ostalim snagama u postizanju cilja. U odnosu na mentalnu aktivnost, djelovanje posjeduje jedan napon više sačinjen od stvarne brzine i, dakle, minimalnog utroška vremena. Unatoč tome, um nije nikad statičan ili atrofično: ono djeluje prije, poslije, pa čak i tijekom čina energično poticajući i osjećaje i budeći u srcu tjeskobe i strahove, koji su neophodni za ravnotežu pozitivnog i negativnog. Akcija mora čekati svoj pravi trenutak, povoljni trenutak za kladenje, jer inače kazna je neuspjeh. Ona postaje, u tom kontekstu, također i sinonim "strpljenja", "vježbanja" i "šutnje".

Smrt kao herojska jedinica u svojem najvišem i najizvornijem smislu.

Jedna od opasnosti koje prijete struje reakcije protiv sila nereda i korupcije koje haraju našom civilizacijom i naš društveni život, je da završe u bez značajnim oblicima, ako ne i buržujskog pripitomljavanja. Puno je puta prijavljena osobina dekadencije koje moralizam pokazuje ispred svakog višeg oblika prava i života.

U stvari, da bi određeno "pravilo" vrijedilo, ono ne mora označiti rutinu, ni neosobnu mehanizaciju. Moraju postojati izvorno neukroćene snage, koje, na neki način i prema nekoj mjeri, zadržavaju njihovu prirodu čak i u najstrožem poštivanju discipline. Tek tada red je plodonosan. Slikovito mogli bismo reći da se tada dešava kao za eksplozivnu ili ekspanzivnu smjesu, koja upravo u trenutku kada je potisnuta u ograničenom prostoru razvija svoju ekstremnu učinkovitost, dok u neograničenom prostoru gotovo nestaje. U tom smislu, Goethe je bio u mogućnosti govoriti o "granici, koja stvara", kao i da u granici dokazuje se Učitelj. Treba se ovdje samo se podsjetiti da u klasičnom prikazu

života ideja granice *-pèras* - miješala se sa idejom savršenstva, postavljajući se kao najviši ideal i to ne samo etički, već čak i metafizički.

Ova se razmatranja mogu primijeniti na različite domene. Mi ćemo se ovdje usredotočiti na određeni slučaj: radi se o samovoljnoj smrti, tj. na pravo izbora nad vlastitim životom, shvaćeno kao slobodan izbor pojedinca na prihvaćanju ili ne prihvaćanju, odnosno voljnom dokraćenju vlastitog života. Razmatranje koje bi trebalo donekle da nam i pomogne da razjasnimo i neke aspekte koje smo ovdje donekle i dotakli.

Čin samoubojstva, kao, u sebi, krajni čin neprihvaćeno je i osuđeno od većine prijašnjih kao i sadašnjih društvenih i religioznih sustava kao nemoralno, dok je pozitivno promatran od strane dvaju (doktrina) učenja čije norme života, u nekim segmentima i aspektima, mogu služiti kao primjer današnjem samosvjesnom pojedincu naročito u suvremeno doba (aktivnog) nihilizma. Ovdje izričito mislim na stoičko i budističko učenje.

Što se stoicizma tiče, osvrnut ću se naročito na neke Senekine ideje i stavove. (Dopustite mi da ukratko rezimiram njegovu viziju života). Prisjetimo da za Seneku pravi čovjek se nalazi i iznad samih bogova, budući da dok ovi, zbog njihove same prirode, ne poznaju ni nedaće ni nevolje, čovjek je njima i te kako podložan/eksponiran, ali posjeduje i moć da ih nadvlada. U tom smislu za Seneku može se smatrati dostojnim, tj pravim čovjekom, onaj pojedinac koji su najviše patili i provali u životu, ali usprkos svemu tome oni su ipak uspjeli nadvladati nad tim životnim poteškoćama. Međutim, baš takvo agonističko i odlučno/srčano shvaćanje smisla života nalazi se i u osnovi moralnih osuda čina samoubojstva, jer ga stigmatiziraju i osuđuju kao neka vrsta kukavičluka, dezertiranja i otpadništva naspram životu.

Jedna Ciceronina izreka koju on pripisuje Pitagorejcima glasi: „*Napustiti mjesto koji je nama dano, pripisano u tom životu nije nikako dopušteno bez zapovjedi vođe, tj Boga*“. Seneka, međutim, dolazi do suprotnog stava i zaključka, tako da, na primjer samo opravdanje samoubojstva pridaje (stavlja u usta) božanstvu (De Providentia, VI, 7-9). On, preko usta božanstva, nam kazuje kako višem čovjeku, mudracu, nije samo dao moć, snagu, koja je jača, snažnija od bilo koje kontingencije, budući da se radi o nečemu što nadvladava svakodnevne nezgode i neprilike . Radi se o stanju koje nadvišuje individualno oslobođenje od sudbinskih neprilika, jer je čovjeku dana moć unutrašnjeg nadvladanja i pobjede u vidu prelaska preko granica životnih situacija. Ali to nije sve, budući da je čovjeka također obdario slobodnom voljom, tj. izborom odlučivanja o svojoj sudbini. Dakle kao mogućnost napuštanja ovoga svijeta kad on to poželi. U smislu da čovjeku je dopušteno da izađe iz egzistencije kad njemu to odgovara – **potet exitus**. „*Bilo gdje ne želite se više boriti, dana vam je mogućnost da se povlačite. Nije vam dano ništa lakše od smrti.*“

Prema gore navedenim pretpostavkama/činjenicama u svezi sa sveopćom vizijom života, nema sumnje da za Seneku takva odluka ne odnosi se na one slučajeve u kojima pojedinac zaželi umrijeti jer mu je određena situacija postala neizdržljiva. Budući da baš u tim i takvim okolnostima, taj bi čin bio neprihvatljiv, nedopušten i to naspram sebe samoga. Ne treba tu naglasiti i dodati daj imperativ vrijedi za sve one osobe koje pokušavaju oduzeti si život zbog neki afektivnih razloga, jer bi to bilo istovjetno priznanju vlastite pasivnosti i nemoći nasuprot iracionalnoj/nesvjesnoj strani (nesvjesnom dijelu) vlastite duše.

Isto to vrijedi i za one prilike u kojima sudjeluju društveni motivi. Ni stoički idealni tip čovjeka kao ni Nietzscheov viši-čovjek ne dopuštaju si da takvi razlozi imaju nekakvog udjela u životnim odlukama svijesnog pojedinca. Dakle, mudrac

ne smije si dopustiti da njegov osobni dignitet bude na neki način povrijeđen i umanjen od strane društveno uvjetovanih situacija u kojima mudrac djeluje (vidi Sokrata). To znači da ti pojedinci neće nikad nasilno dokrajčiti si život zbog takvih motiva/razloga, koji za stoike pripadaju kategoriji „*onoga što ne ovisi o meni*“.

Kao jedina iznimka, može se smatrati slučaj sramote ili uvrede i to ne nasuprot drugima,

Vidi Nietzsche:

Što nas čini herojima? Krenuti u susret svojem najvećem bolu i nadi.

Što kaže tvoja savjest? Moraš postati ono što jesi (i zadržati konstantno to stanje).

Gdje se nalaze tvoje najveće opasnosti? U samilosti.

Što voliš u druge? Svoje nade.

Koga smatraš zlim? Onog koji teži izazvati sramotu.

Što je za tebe naj ljudskija osobina? Poštedjeti sramote nekoga.

Koji je pečat dostignute slobode? Ne sramiti se sebe.

Sramotu nikakvu nikad ne čini, ni s drugom,

ni kad si sam; od sebe se najviše stidi. Glase „Zlatni Stihovi“ besmrtnog Pitagore.

već naspram samog sebe, zbog vlastitog sloma i nastale praznine u vlastitom životu.

zbog čega je teško podnositi sud ili omalovažavanje, već naspram sebe samoga. Dakle zbog unutarnjeg sloma, zbog nastale praznine u vlastitom životu.

U tom smislu, Senekova izreka može imati/nalazi svoj smisao u važnosti koju on pridaje unutrašnjoj slobodi koju posjeduje pravi čovjek. Ne radi se ovdje o nekom povlačenju ispred određenim životnim poteškoćama ili o dokazivanju vlastite hrabrosti, koliko o neospornom pravu o prihvaćanju, ili odbijanju vlastitog dokazivanja kao i o mogućnosti prihvaćanja unaprijed određene granice koje se ne misli prekoračiti, jer tada za mudraca nema više smisla nastaviti sa vlastitim dokazivanjem ali ne prije nego nije samom sebi pokazao i dokazao da posjeduje sposobnost odvažnosti u njegovom pristupu životu. U tom smislu prihvaćanje krajnjeg čina opravdano je samo kao jedna od mogućih alternativa koju trebamo razmotriti u načelu, da bi shvatili dali taj čin ima naše puno odobrenje, tj. dali stvarno ovisi samo o našoj slobodnoj volji i dali pri donošenju tako važne odluke rezoniramo svijesno i aktivno, naročito pazeći da od nužnosti ne činimo vrlinu. Da se dakle ne radi o samoobmani u vidu samoobrane.

Vidi ne samo prihvaćanje vlastite smrti, u smislu prevladavanja životnog nagona već i samosvijesno i slobodno „traženje“ smrti (filozofsko samoubojstvo) u nemogućnosti nastavljanja istoga na načelima na kojima se odvijao do sada: ***amor fati*** jednog Sokata, Seneke ili G. Bruna.

Što se budizma tiče, treba ovdje istaći da je njegov stav više ili manje jednak stoičkom. I za to učenje sve oni gore spomenuti argumenti i opravdanja koja vode do učestalih samoubojstva su etički neprihvatljivi. Bilo gdje i bilo kad se nekako pokušava odbaciti (vlastiti) život i to, kakvog li apsurdna, baš u ime samog života. Ako bilo koji oblik požude i htjenja za životom, za uživanjem kao i za narcizoidno prenaplašavanje i uzdizanje našeg ega vodi do frustriranja ili osporenja naših niskih požuda i prohtjeva, oduzeti si život nije ni poželjno ni u korektno, dapače ono je kategorički osuđeno. Budući da u tim slučajevima taj je čin promatran ne kao jedno oslobođenje, već suprotno, kao krajnji oblik, i to u negativnom smislu

riječi, privrženosti životu, ovisnosti od života. Budizam dapače čak osuđuje kao jednu vrstu devijacije i sam poticaj samouništenja, gašenja vlastite osobnosti u nirvani, ako se uviđa ili posumnja da je ono povezano uz nekakvu želju, uz nekakvu žeđi spram životu. Sa druge strane, budizam, kao uostalom i stoicizam, prihvaća samoubojstvo, ali uz istovjetna ograničenja. Kao što smo već prije naglasili, takav stav življenja ne pripada normalnom tipu čovjeka, već višem čovjeka, samosvjesnom pojedincu u kojem je moguće uvidjeti mnoge osobine koje Seneka pripisuje stoičkom mudracu. Dakle onom tipu čovjeka koji je, na neki način, u sebi realizirao određeno distanciranje od nužnosti samog života, toliko da se virtualno uzdignuo od sebičnog preživljavanja kao i od ne-življenja, tj. smrti. Ta indiferentnost samosvjesnog pojedinca, višeg čovjeka naspram životu, sadržava i neke poteškoće jer otvara i neka pitanja striktno vezana uz tu problematiku.

Prije svega treba tu naglasiti da ako se dostiglo takvo više stanje svjesnosti, u vidu samosvijesti, koji je motiv ili razlog koji nalaže takvom pojedincu da samoinicijativo, samovoljno odluči izabrati smrt? Treba reći da i za budističko poimanje života ne postoji jedan točno određeni valjani razlog koji bi pojedincu naložio da se osjeća obvezatnim naspram životu ako prekorači unaprijed određenu granicu življenja. Budući da nam je dana i mogućnost da slobodno i samovoljno izađemo iz igraone života kada više nismo voljni biti aktivni igrač, tj. sudjelovati u igri života. Ostaje da se vidi u kojoj mjeri može se stvarno biti sigurni u sebe, iskreni sa samim sobom, pri donošenja takve nepovratno krajnje odluke. Naročito ako nismo opterećeni nikakvom opakom bolesću, zbog koje sa sigurnošću znamo da nemamo nikakvog izgleda da izbjegnemo užasnu i bolnu smrt.

Ovdje smo u kratko prikazali koje su vrste pretpostavke koje bi, same za sebe, činile dopuštenim (opravdale) – prema stoičkom i budističkom učenju – sam

čin samoubojstva. Kao što smo već istakli radi se o jednoj superiornosti, u vidu samosvijesnog i samovoljnog odricanja, odvajanja naspram nužnosti pukog preživljavanja. Radi se, međutim, o takvim stanjima svijesti koje je teško dostići i ostvariti a kamo li zadržati ako se istodobno ne shvati, uvidi da takva stanja svijesti posjeduju, na neki način, jednu nad-naravnu, nad-osobnu viziju smisla života na zemlji. Ne zaboravljajući pritom onaj osjećaj/utisak da cjelokupnost ovog našeg života nije ništa više od jedne provizorne epizode, tj. samo jedno prijelazno stanje. Dakle, to znači da osjećati u sebi bilo kakvu nestrpljivost, bilo kakvo nadanje ili patnju bili bi to pokazatelji prisustva u nama nečega ljudskog i suviše ljudskog. I ako uistinu se pokazuje da je to stvarno tako tada se samosvjesni pojedinac, naspram svoje iskrenosti i svog duhovnog poštenja, treba odreći bilo kakvog djelovanja koji je protivan životu.

Ustvari pojedinac prije nego donese takvu odluku trebao bi dostići efektivnu integraciju sa bitkom. Jer samo u pretpostavci jedne takve integracije, iako u sebi i ne kompletna, samoubojstvo, kao životna odluka, može imati značenje one krajnje instance koja kao takva potvrđuje i vlastiti suverenitet. Naime, tada se ne bi radilo o suverenitetu osobe koliko nad osobom. Međutim dostići takvo stanje suvereniteta nad vlastitom osobnošću je jako teško a u tom smislu i pribjegavanje činu samoubojstva, jer nema značenje jedne pozitivne intelegibilne osobine, opravdano samo u rijetkim slučajevima.

Svatko od nas zna da prije ili poslije dolazi kraj, zbog čega u svakoj kontingencije važnije je pokušati decifrirati njeno skriveno značenje, mjesto koje ona ima u jednom određenom kontekstu i koji nije nama stran, budući da proizlazi iz neke vrste naše transcendentalne volje. Postoje načini postavljanja jednog pitanja sudbini – ovdje shvaćene kao *amor fati* i vjere u samoga sebe da se ne slijedi drugo osim vlastitog puta. Pitanje koje je sve više presudno i zhtijevno, kako

bi se od istih stvari dobio odgovor u vezi onih načina u kojima pronaći jedan duboki neosobni (impersonalni) smisao postojanja u ljudskim uvjetima. I ako to propitivanje bi nas odvelo do situacija u kojima granica između života i smrti predstavlja i krajnju granicu smisla i punoče života, tada bi zasigurno dostigli i najzadovoljavajuće stanje koje bi nam dopustilo ako ne omogućilo da egzistencijalno nadvladamo problematiku o kojoj smo ovdje raspravljali.